

JEIGU JŪSŲ MOKINYS MIKČIOJA

Ar turite savo klasėje mikčiojantį mokinį? O gal žinote savo mokykloje kokį kitą mikčiojantį berniuką ar mergaitę? Ar, bendraudami su mikčiojančiu žmogumi, kartais nepasijaučiate bejėgis? Nelabai žinote, kaip reikėtų elgtis? Norėtumėte padėti, bet tiesiog nežinote kaip?

Specialistų teigimu, mikčioja apie 1-2 procentus suaugusių žmonių, o vaikų mikčioja kur kas daugiau. Dauguma šių žmonių lankė ar dar tebelanko bendrojo lavinimo mokyklas. Tai reiškia, kad daugelyje klasių mikčiojimas yra problema tiek mokiniams (mokinėms), tiek ir mokytojams. Paklausti apie mokyklos laikus, daugelis suaugusių mikčiojančiųjų atsako: “Mokymasis mokykloje man buvo tikra ilgalaikė katastrofa...” Tai nėra priekaištas Jums, mieli mokytojai. Tai – kreipimasis į mus visus, kad išvengtume panašių pergyvenimų išsinešimo iš mokyklos į gyvenimą.

Mes nenorime raginti bendrojo lavinimo mokyklų mokytojus perimti terapeuto (logopedo) funkcijas. Vis dėlto mes norėtume visiems mokytojams, kurie stengiasi pagelbėti mikčiojantiems mokiniams, duoti į rankas iniciatyvą, paramą ir minimalias žinias, kurios leistų turinčiam tokią negalią mokiniui mažiau baimingai gyventi su savo mikčiojimu ir labiau toleruoti (pakęsti) mokyklą. Mikčiojimo fenomenas yra tiek sudėtingas, kad vienos taisyklės nėra ir negali būti. Mes pateikiame ir Vakarų, ir Rytų specialistų tyrimų duomenis, mintis ir rekomendacijas mokytojams, ir jos visos konkrečiu atveju gali būti teisingos. Jūsų pedagoginis talentas, žmogiškas supratimas padės pasirinkti, kas labiau tinka vienam ar kitam mikčiojančiam mokiniui.

Mes prašome suprasti, kad šiame lapelyje negalime paliesti visų su mikčiojimu susijusių klausimų. Tikimės, kad galėsime Jums ir toliau padėti, jei jausite vidinę motyvaciją šia problema pasidomėti giliau. Jums nereikia diagnozuoti mikčiojimo. Tai paprastai išaiškėja dar prieš vaikui pradėdant lankyti mokyklą. Stenkitės neprarasti autoriteto, pirmąkart netikėtai susidūrę su mikčiojančiu mokiniu naujoje klasėje, ir saugokite tą berniuką ar mergaitę nuo dar didesnio traumavimo. Jūs turite suprasti, kad mokyklinio gyvenimo pradžioje žymiai padidėja aplinkos įtaka vaikui. Pradinukas turi priimti ir apdoroti sudėtingą informaciją, rimti išbandymai tenka taip pat valios bei emocinei sferai. Todėl kartais vaikai pradeda mikčioti ir vėlesniame amžiuje, t.y. mokykloje arba jo kalbos sutrikimas atsinaujina, žymiai sustiprėja. Jei normaliai kalbėjęs Jūsų mokinys staiga pradeda kalbėti taip, kad Jūs įtariate mikčiojimą, mes labai prašome Jūsų nenumoti į tai ranka, o kuo greičiau pasitarti su kolegomis, tėvais ir surasti vaikui reikiamą logopedinę-psichologinę pagalbą. Laiku suteikta parama gali padėti išvengti mikčiojimo įsitvirtinimo. Jūsų iniciatyva šiuo momentu yra labai svarbi, net lemiamą, nes nei mokinys, nei tėvai gali nieko nežinoti apie mikčiojimą, jo vystymosi dėsningumus ir gydymo (korekcijos) galimybes.

Kas yra mikčiojimas?

Mikčiojimas – sudėtinga psichologinė kalbėjimo ir bendravimo problema. Nepaisant daugelio mokslinių tyrimų, mikčiojimo mechanizmas nėra aiškus.

Kaip taisyklė, vaikai mikčioti pradeda 2 - 4 metų, intensyviu nervų sistemos ir kalbos vystymosi laikotarpiu. Absoliučiai daugumai vaikų šis sutrikimas yra laikinas, jis natūraliai išnyksta. Jei iš aplinkinių ir tėvų reikalaujama vaiko klausytis, atsakinėti jam kantriai, be didelių emocijų, kalba sugrįžta į normalias vėžes, ir vaikas prisitaiko prie mokyklos (žiūr. knygą “Jūsų vaikas mikčioja”). Tačiau tam tikrai daliai vaikų jis, deja, tampa nuolatinis ir paprastai išlieka visą gyvenimą. Šiandien manoma, kad mikčiojimo atsiradimui ir įsitvirtinimui turi įtakos daug faktorių.

Mikčiojimo priežastis santykinai galima suskirstyti į tokias grupes:

- staigios psichinės traumos (išgąstis, baimė ar pernelyg džiaugsmingos emocijos),
- ilgalaikiai stresai ir konfliktinės situacijos (netinkamas auklėjimas ir berniai namuose, tėvų skyrybos, nesėkmės mokykloje, blogi santykiai su bendraamžiais, vaiko vertimas užsiimti kažkuo prieš jo norą),
- netinkamas vaiko kalbinis auklėjimas (neretai tėvai, nežinodami vaiko kalbos vystymosi fiziologinių ypatumų, reikalauja žymiai daugiau, nei jis gali, arba priešingai – vaiko kalba visai nesirūpina),
- centrinės nervų sistemos ligos ir traumos, astenizacija (silpnumas),
- paveldėjimas (kai kada jis stebimas, pvz., vyriškoje giminės šakoje) ir kt.

Mikčiojimas pasireiškia aiškiai matomais natūralios kalbos tėkmės pertraukimais: garsų, skiemenų kartojimais ir tęsimu. Šie pertraukimai būna įvairaus stiprumo, jie pas tą patį vaiką gali keistis laike. Daugelio mikčiojančiųjų kalboje yra gana daug įterptinių žodelių, kurie "turėtų padėti" pradėti kalbėti. Stipresnį mikčiojimą kartais lydi kūno judesiai, pvz., trepsėjimas koja, akių judesiai ar mirksėjimas, mėšlungiški veido, kaklo raumenų, diafragmos susitraukimai, peties trūkčiojimas, galvos sukimas į vieną pusę, kvėpavimo blokavimas, balso tono kilimas ir t.t. Tokį sudėtingą bandymą kalbėti lydi didžiulės vidinės emocinės įtampos požymiai: vaikas stipriai jaudinasi, pradeda stipriau prakaituoti, veidas parausta ar, sutrikus kvėpavimui, net pamélsta, ir neretai visa tai baigiasi nevilties ašaromis. Nežiūrint visų šių grėsmingų, varginančių ir nemalonių simptomų, vaikas yra visiškai normalus, greičiausiai didesnių nei vidutiniai gabumų, gal kiek jautresnis ir giliau jaučiantis nei bendraamžiai.

"Mikčiojimas – kaip aisbergas. Tai, kas kyšo paviršiuje, kas girdima ir matoma, - yra mažesnis jo gabalas. Kur kas didesnė yra apatinė jo dalis – drovumas, baimė, kaltė ir visi kiti jausmai, kurie išlenda, kai bandoma pasakyti paprasčiausią sakinį, ir jis neišeina" – tai vieno įžymaus mikčiojančiojo žodžiai.

Mikčiojimas yra gana individualus sutrikimas, pas kiekvieną mikčiojantįjį skirtingai pasireiškiantis ir jo skirtingai jaučiamas. Mikčiojimas yra daugiapusis fenomenas, ir tai, kaip žmogus mikčioja, daugiausia priklauso nuo jo fizinio ir dvasinio (jausminio, psichologinio) apkrovimo. Pavyzdžiui, fizinis ir/arba psychosocialinis stresas (baimė) gali sustiprinti mikčiojimo simptomatiką. Kiekvienas mikčiojantysis žino situacijas, kuriose jis gali kalbėti beveik laisvai, kai tuo tarpu kitose kalbėjimas yra didžiulis vargas. Daugeliui mikčiojančių žmonių dėl nesklандаus kalbėjimo būdo kalbinė patirtis per visą gyvenimą yra negatyvi. Troškimas kažką pasakyti ir negalėjimas tai padaryti, subjektyvaus nepasitenkinimo jausmas, o taip pat negatyvios aplinkos reakcijos, kaip netoleravimas, pašaipos, užuojauta, daugelį mikčiojančiųjų privedė prie to, kad jie savo mikčiojimą suriša su gėdos, kaltės ir nesmagumo jausmais. Daugelis žmonių jaučiasi beviltiškai pasmerkti mikčioti.

Taip neturi būti, ir čia Jūs galite pagelbėti. Pirmas žingsnis šia kryptimi yra pripažinimas, kad mikčiojantys žmonės kalba kitokiu būdu, nei nemikčiojantys, kitaip sakant, kad mikčiojimas yra individualus kalbėjimo būdas.

Todėl pirmaeilis galimos terapijos uždavinys ir tikslas yra padėti šiems žmonėms išlaikyti pasitikėjimą savimi, gyvenant su savo kalbos neįprastumu, ir nurodyti kelius, kaip įtakoti mikčiojimo simptomatikos stiprumą ir apimtį. Tai galima pasiekti tuo sėkmingiau, kuo daugiau mikčiojantysis mokykloje ir/arba terapijoje įgis kompetencijos daugiau nebeleisti savo mikčiojimui jo trukdyti.

Kas nėra mikčiojimas

Deja, vis dar sutinkame su mikčiojimu susijusių įvairiausių mitų ir prietarų, galinčių paveikti Jūsų elgesį su mikčiojančiu mokiniu. Reikia žinoti, kad:

- mikčiojimas nėra "blogas įprotis",
- mikčiojimas nėra "nemokėjimas kalbėti",
- mikčiojimas nėra užkrečiamas,
- mikčiojimas nėra simuliuojamas, tai nėra būdas kažko išvengti ar šaipytis iš aplinkinių,
- mikčiojimas, pagaliau, nėra kvailumo požymis.

Mikčiojimas, mokyklinė veikla ir profesijos pasirinkimas

Tas faktas, kad mikčiojantys taip pat gerai, kaip ir jų bendramoksliai, baigia aukštesniasias ir aukštąsias mokyklas, sėkmingai dirba savo pasirinktose profesijose kaip teisėjai, profesoriai, mokytojai, gydytojai, inžinieriai, aktoriai, politikai, vadybininkai ir t.t., rodo, kad sprendimai dėl mokyklinės veiklos ir profesijos pasirinkimo neturi priklausyti nuo šio krintančio į akis kalbėjimo požymio (*žiūr. bukletą "Mikčiojimas ir profesija"*). Žmogus turi išmokti ir išmoks gyventi su savo mikčiojimu, išvengti subjektyvių nemalonių jausmų ir pasitikinčiai pasisakyti.

Mokykla - stresas

Mokykla į vaiko gyvenimą įneša daug pasikeitimų. Vaikas patenka į naują socialinę aplinką, susiduria su įvairiais uždaviniais ir reikalavimais. Jis turi ne tik sparčiai mokytis, bet ir tapti kolektyvo, klasės nariu, surasti savo vietą naujoje grupėje. Mokiniai, turintys vienokių ar kitokių kalbos sutrikimų, susiduria su specifiniais mokymosi ir bendravimo sunkumais. Bendraklasiai greitai pastebi, kad vaiko kalba išsiskiria iš kitų, ir dažniau pradeda pravardžiuoti, erzinti, mėgdžioti ir t.t. Jei mokinys neturi ryškių pranašumų kitose srityse, nemoka "kovoti", jam iškyla rimta grėsmė atsidurti kitokių nei visi tarpe, tapti atstumtuuju.

Pačius skaudžiausius išgyvenimus mokykloje tenka patirti mikčiojantiems mokiniams. Apsunkintas kalbinis kontaktas, nepilnavertiškumo pojūtis, nuolatinė psichinė trauma dėl nesėkmingų bandymų įveikti kalbos trūkumus, emocinė įtampa ir baimė ne tik sustiprina mikčiojimą, bet ir sąlygoja mikčiojančio vaiko

santykių su supančia aplinka ypatumus. Klasės draugai, mokytojai – pastebi, kad mikčiojantis vaikas įvairiose situacijose dažnai elgiasi kiek kitaip nei kiti.

Užsikirtimai paprastai išryškėja susijaudinus, kalbant su nepažįstamais, neįprastoje situacijoje ir, priešingai, susilpnėja ar net išnyksta - ramioje aplinkoje. Dauguma mokinių nesunkiai įveikia su emocine įtampa susijusias situacijas, pvz., atsakinėjimas prieš klasę, netikėtai pateiktas klausimas, mažai žinomos medžiagos pasakojimas ir kt. Tačiau jautresniems, lengvai pažeidžiamiems vaikams, tos pačios užduotys sukelia žymiai didesnę įtampą. Pedagogas turi žinoti, kad tokiu momentu jo žodžiai, elgesys gali ir sumažinti įtampą, ir ją sustiprinti. Nustatyta, kad apie 20% mikčiojančiųjų kalba žymiai pablogėjo mokantis mokykloje. Pateiksime keletą pavyzdžių, kuriuose mikčiojantys dalijasi savo patyrimais mokykloje:

10 klasės mokinė, 17 metų, mikčiojimas sunkaus laipsnio. Kalbos sutrikimas diagnozuotas 6 metų, iki penktos klasės pasireiškė nežymiai. Ji prisimena: *“Mano nesėkmės prasidėjo penktoje klasėje. Istorijos pamokas vedė mokytoja, kuri mėgo iš mūsų pasišaipyti ir tyčiotis. Jos pamokose pajutau užsikirtimus. Pradžioje mikčiojau nestipriai ir tik istorijos pamokose. Mokytoja juokėsi iš mano kalbos. Iki dabar sapnuoju košmarišką sapną: ketvirtadienį pirma pamoka – istorija, ir mane turi kviesti atsakinėti”.*

31 metų, inžinierius pasakoja: *“Ketvirtoje klasėje aš niekaip negalėjau pradėti kalbėti. Mokytoja pasakė grubią pastabą: jei neišmokai pamokos - nėra prasmės gaišti laiką. Aš atsisėdau ir pravirkau. Po šio atsitikimo mikčiojimas labai sustiprėjo.”*

46 metų mokslų daktaras prisimena: *“Penktoje klasėje naujas klasės vadovas netikėtai kažko paklausė. Pradėti kalbėti niekaip nesisekė, ir mokytojas garsiai konstatavo, jog taip būna, kai neišmoksti pamokos. Aš tai prisimenu visą gyvenimą. Gal jis niekada nebuvo matęs mikčiojančio vaiko?”*

Šie pavyzdžiai atskleidžia nepedagogišką mokytojų elgesį, vaiko poreikių ir ypatumų nepaisymą.

Būna ir atvirkščiai

Daugelis mikčiojančių mokinių dėkingi savo mokytojams, kurie sugebėjo teisingai suprasti jų būseną, jausmus, padėti sunkiose situacijose, įkvėpti pasitikėjimo savo jėgomis, sudominti įdomia veikla, įtraukti į kolektyvą ir t.t.

10 klasės mokinys, 16 metų, mikčioti pradėjo devynerių, išsigandęs girtu tėvo elgesio. Klasės auklėtoja jam taktiškai padėdavo pamokose, pasiūlė dalyvauti užklasinėje veikloje. Berniukas pamažu darėsi vis aktyvesnis, pamokose kalbėjo ramiai ir sklandžiai.

9 klasės mokinys, 15 metų, mikčioti pradėjo ketverių, greitakalbystės fone. Jis prisimena: *“Man lengviausia kalbėti būdavo pamokose, nes mokytoja visuomet padėdavo kontroliuoti kalbos tempą”.*

10 klasės mokinys, 16 metų, mikčioja po išgaščio nuo 3 metų. Jis rašo: *“Visada būsiu dėkingas mokytojai, kuri išmokė mane nesigėdyti savo kalbos, padėjo susirasti draugų, o svarbiausia, įtikino mane, kad žmogų gerbia už jo poelgius”.*

Mikčiojančių mokinių problemos

Mikčiojantys dažniausiai bijo būti laikomi nepilnaverčiais. Jie geriau tyli, nei mikčiodami perteikia mokytojui savo geras idėjas. Jie dažnai tvirtina nežiną atsakymo, nors šis, puikiausiai suformuluotas, sėdi ant liežuvio galo... Jie mikčioja per užsiėmimus, tačiau (galbūt) laisviau kalba per pertraukas su draugais. Daugeliui jau vien mintis “dabar mano eilė atsakinėti” yra šiurpi. Visi mikčiojantys gali be jokių problemų dainuoti, kai kurie – ir vaidinti (pvz., Merilin Monro, Briusas Vilis, I. Smoktunovskis). Vieni mikčioja visada, kiti – tik tam tikrose situacijose, vieni sau garsiai skaito laisvai, kiti mikčioja, net skaitydami katei. Būna silpnai mikčiojančių mokinių, kurie su savo mikčiojimu turi daugiau problemų, nei mikčiojantys stipriai. Berniukai mikčioja 3-4 kartus dažniau nei mergaitės. Mikčiojančiam vaikui sunku pradėti pokalbį, ypač su vyresniu, o vienas iš didžiausių baubų yra telefonas. Dažniausiai mikčiojantieji nenori, kad aplinkiniai suprastų, jog jie mikčioja, tad iš visų jėgų koncentruojasi į savo tikslą nemikčioti, apeina sunkius žodžius ir dėl to dažnai patenka į groteskiškas kalbines situacijas.

Reikia suprasti, kad jie tiesiog bijo kalbėti, todėl vengia situacijų, kur galbūt reikės kalbėti, pasakyti savo vardą, adresą, kreiptis ar kažką atsakyti, pasakyti, aiškinti ar aiškintis, nes gerai žino, jog mikčios, po to galbūt seks nesusipratimai, neigiamos aplinkinių reakcijos ir baisiai nemalonūs nepilnavertiškumo jausmas, “po incidento” dar ilgai persekiosiantis ir galbūt neigiamai įtakosiantis kitas dienos situacijas.

46 metų mokslų daktaras, stipriai mikčiojęs iki 42 metų: *“Gal aštuntoje klasėje kartą iš ryto muzikos mokykloje gavau dvejetą ir tai, žinoma, mane išbalansavo visai dienai. Po pietų klasės vadovas pakvietė prie lentos spręsti uždavinį ir netrukus taip pat suraitė dvejetą, nes kažkodėl nuklydau į lankas. Buvo labai skaudu, nes uždavinys tikrai nebuvo sunkus, o mane laikė vienu stipriausių klasės matematikų, ir mokytojas tai puikiai žinojo. Net jei jis būtų nustebęs ir pasidomėjęs, kas gi atsitiko, aš sunkiai būčiau paaiškinęs, nes bijojau kalbėti ir dėl to stresavau dar daugiau”.*

Kad geriau suprastumėte tipišką mikčiojantį, pabandykite įsivaizduoti save, visą gyvenimą į visas gyvenimo sritis ir situacijas žiūrintį per mikčiojimo, kalbos baimės prizmę ir visą gyvenimą savo mikčiojimą su ant jo išaugusiomis kitomis problemomis stumiantį prieš save lyg žvyro krūvą. Absoliuti šių žmonių dauguma, ypač vaikai, tikrai negali valdyti savo mikčiojimo. Tik dabar tapo žinoma, kad kai kurie gali sąmoningai jį keisti, tačiau tam reikia specialių žinių ir gero specialisto vadovavimo.

Vyresnio mokinio ar suaugusio žmogaus mikčiojimas jau mažai ką turi bendro su mikčiojimą kažkada sukėlusia priežastimi. Tai yra labiau psichologinė – bendravimo problema, susijusi su asmenybės ypatumais. Atrodo, kad ši problema yra tikrai labai sudėtinga, jei, labai daug žinodami apie mikčiojimo pasireiškimą, kai ką – apie jo korekciją, beveik nieko negalime pasakyti apie tikrąsias priežastis, atsiradimo mechanizmą ir radikalų gydymą.

Kuo Jūs kaip mokytojas galite padėti

Susidūręs su mikčiojančio mokinio problemomis, mokytojas dažnai jaučiasi sumišęs, nesaugus ir bejėgis. Atsižvelkite į savo jausmus. Jų priėmimas ir išmanymas apie mikčiojimą padeda problema padaryti dalykiškesnę, padidina Jūsų pasitikėjimą bendraujant su mikčiojančiu žmogumi.

Seną patarimą „mikčiojimo nepastebėti“ mes laikome klaidingu. Ramioje aplinkoje pakalbėkite su mokiniu apie jo mikčiojimą ir kartu aptarkite, kas jam galėtų padėti. Priimkite aiškius susitarimus, pvz., „aš tave pakviesiu atsakyti ar atsakinėti tik tada, kai pats norėsi kalbėti“. Pasiūlykime pagalbą už mokyklos ribų, pvz., terapijos galimybes, literatūrą ir pan.

Svarbiausia – klausykite ramiai, palaikykite kontaktą akimis, nepertraukite kalbančio mikčiojančio mokinio ir neužbaikite už jį žodžių ar sakinių – tai jam labai nemalonu. Rekomenduokite taip elgtis ir kitiems. Daugelis mokytojų ir specialistų pastebi, kad mikčiojimas sustiprėja, kai vaikas skuba. Kantrus ir dėmesingas Jūsų klausymas padės vaikui atsikratyti „laiko spaudimo“. Pasistenkite klausyti, ką vaikas sako, o ne kaip jis kalba. Toleruokite mikčiojimą kaip vieną iš kalbėjimo būdų. Žodinius atsakymus vertinkite ne pagal įprastus kriterijus.

Paprastai mikčiojantys garsiai skaito lengviau nei kalba. Matyt, taip yra dėl to, kad skaitydami jie įsigyvena į teksto turinį ir tuo momentu pamiršta savo kalbą. Bet yra vaikų, kurie, garsiai skaitydami prieš klasę, stipriai mikčioja. Tokiu atveju verta žinoti, kad dauguma mikčiojančių vaikų žymiai sklandžiau skaito ne vieni, o kartu su kuo nors. Leiskite pačiam vaikui pasirinkti, su kuo jis norėtų kartu skaityti. Skaitymo eigoje pabandykite nemikčiojantį vaiką nepastebimai pritildyti, o vėliau ir visai nutildyti, kad mikčiojantis iš inercijos dar paskaitytų vienas ir palengva suvoktų, kad skaitymas nėra baisus procesas. Kad mikčiojantis vaikas nesijaustų kažkuo išskirtinis, kartais leiskite ir visai klasei skaityti poromis. Ilgainiui toks vaikas pradės labiau pasitikėti savimi ir laisviau jausis, o tai teigiamai veiks jo kalbą.

Vengti mikčiojimo reiškia jį stiprinti. Nevaržomas mikčiojimas išlaisvina nuo spaudimo kovoti su juo (būtent bandymai slėpti mikčiojimą ir yra didesnioji mikčiojimo dalis – kuo labiau žmogus stengiasi išvengti mikčiojimo, tuo sunkesnis jis tampa). Klausinėjimas alfabetine tvarka ar pagal suolų eiliškumą mikčiojantiems vaikams iššaukia vis didėjančią įtampą ir kalbos baimę, todėl yra absoliučiai nepriimtinas. Atsisakykite geranoriškų patarimų (ir neleiskite kitiems jais naudotis), kaip „kalbėk lėčiau“, „pirmiausia giliai įkvėpk“, „nesijaudink“ ar „pabandyk savo atsakymą pakartoti sklandžiai“ – jie visiškai neefektyvūs.

O jei jis/ji negali atsakinėti žodžiu?

Daugelis autorių teigia, kad fiksuojant dėmesį į savo kalbą, mikčiojimas sustiprėja. Pritariant šiai nuostatai, atrodytų visai nebūtina išskirti mikčiojančius vaikus iš kitų mokinių tarpo ir taikyti individualų atsakinėjimą (ne įprastinėje, klasės aplinkoje) ar žodinę kalbą pakeisti rašymu, nes „kalbėjimo sutrikimą turintis mokinys pasijus išskirtiniu ir bejėgiu [veikti mikčiojimą ar kitas kalbos problemas]... Kiti mano, kad tokia nuostata yra smarkiai senstelėjusi. Atkakliai laikytis vienu ar kitu įsitikinimų neverta jokioje gyvenimo srityje, visur reikia protingo lankstumo. Bendraujant su mikčiojančiais mokiniais, reikia ypač vengti kategoriškumo, grubumo ir prievartos. Neterorizuokite jo ir neverskite atsakinėti žodžiu, jei jis akivaizdžiai fiziškai ar psichologiškai negali to daryti. Taip išsaugosite jo psichinę sveikatą ir negilinsite mikčiojimo. Dirbant su šiais vaikais būtina rami, draugiška, palanki darbai aplinka, netrikdoma nekantrumo ir susierzinimo.

46 metų mokslų daktaras: *“Turėjau daug puikių pedagogų, kuriems nebuvo sunku, pasisodinus į pirmą suolą, raštu patikrinti mano žinias. Ir teisingai darė, nes kalbėti prieš klasę visiškai negalėjau, o prievarta mane tikrai būtų padariusi nebyliu. Kartais raštu atsakinėdavau ir savo suole klasės gale. Dabartiniiais laikais sunku įsivaizduoti, bet būdavo ir taip, kad įvertinimas ”labai gerai” žurnale atsirasdavo, vien tik mokytojui manęs paklausus, ar moku eilėraščių. Tačiau, jei jis būtų sumanęs patikrinti mano ”t-t-taip”, aš tas eiles būčiau išklajęs ant lapo su visais kableliais ir šauktukais, nes toks mokytojų pasitikėjimas stipriai įpareigodavo. Manau, kad mokykla man nebuvo katastrofa vien talentingų pedagogų dėka”.*

Gal tai ir nėra tipiškas pavyzdys, tačiau jis parodo, koks didžiulis yra mokytojo vaidmuo mikčiojančio vaiko savijautai, jo pasitikėjimo savimi ir kitais ugdymui.

Egzaminų problema šiais laikais tiesiog neegzistuoja, nes beveik visi jie vyksta raštu.

Jeigu žinote, jog jis lankosi pas kalbos specialistą

Pabandykite tapti mikčiojančio mokinio "šefu" ar šiam uždaviniui pritraukite ką nors iš kolegų, ypač tokį, kuris mikčiojančiojo akyse turi didžiausią autoritetą (nebūtinai tai bus klasės vadovas). Prikalbinkite jį kartu nueiti pas konsultantą, psichologą, logopedą ir paprašykite šiuos specialistus rūpintis vaiko problema. Gal logopedas žino dar keletą mikčiojančių mokinių, ar turi tokių vaikų grupę, kur galėtų užsiiminti ir "jūsiškis".

Jums svarbu žinoti, kad sėkmingus mikčiojimo korekcijos rezultatus lemia tik bendros pedagogų, logopedų, psichologų, psichoterapeutų, tėvų ir pačių moksleivių pastangos, darnus komandinis darbas.

Mokytojas - vienas iš svarbiausių žmonių pradinuko, o ir vyresnio mokinio gyvenime, todėl Jūsų pastabos, pagyrimai ir vertinimai mokiniams yra labai reikšmingi. Jei moksleivis pradėjo lankyti logopedinius užsiėmimus ir Jūs pastebite nors menkiausius pokyčius kalboje - būtinai pasakykite jam apie tai. Jei pedagogai ir tėvai neįvertins vaiko pastangų, jo motyvacija bus mažesnė ir kalbos korekcija truks žymiai ilgiau. Jei mokiniui sekasi labai sunkiai (2 - 3 mėnesiai nėra jokių teigiamų pokyčių), pagirkite bent už papildomą darbą logopediniuose užsiėmimuose. Tai paskatins jį dar labiau stengtis ir neleis jaustis negalinčiu įveikti kalbos problemų.

Taigi

Pedagogas kasdien stebi savo mokinių elgesį, žino jų stipriąsias ir silpnąsias puses, asmenybės savybes bei charakterio ypatumus, todėl yra labai svarbus mikčiojančio mokinio gyvenime bei mikčiojimo korekcijos darbe. Mokytojas gali:

- pastebėti, kad vaikui reikalinga logopedinė pagalba ir nukreipti jį kalbos specialistui,
- padėti įtvirtinti taisyklingos kalbos įgūdžius klasės darbe. Stenkitės patys kalbėti lėtai ir ramiai, bet ne per lėtai, kad jūsų kalba neatrodytų nenatūrali. Mikčiojančiam mokiniui tai padės įgyti ramybės, o kiti vaikai nejučia mokysis bendros kalbos kultūros: vieni kitų nepertraukiame ir neužbaigiame už kitą žodžių, sakinių ar minčių, atidžiai klausome, saikingai emociškai ir judesiais reaguodami į pašnekovo mintis, neskubame, apgalvotai atsakome, žiūrime pašnekovui į akis.
- padrašinti, skatinti vaikus bendrauti, ugdyti teigiamą jų savęs vertinimą,
- būti kantrus ir suprantantis, tapti geru pavyzdžiu mokiniams. Atviras ir nuoširdus pokalbis padės jums geriau suprasti mokinio problemas.
- mokyti visus mokinius klausymo įgūdžių, kurie yra svarbi bendravimo proceso dalis. Pastebėkite, kad didžiąją laiko dalį Jūs kalbate vaikui. Pamėginkite pereiti nuo "kalbėjimo vaikui" prie "kalbėjimo su vaiku". Toks bendravimas leis jį geriau suprasti ir taps malonesnis jums abiem. Stenkitės sumažinti komentarus ir kritiškus pastebėjimus. Turite būti tokie pašnekovai, su kuriais vaikas norėtų kalbėtis.
- stebėti klasės tarpusavio santykius ir, reikalui esant, pakreipti juos teigiama linkme, nes gerai kalbančių moksleivių elgesys bendraujant su sutrikusios kalbos (ypač mikčiojančiais) vaikais yra taip pat labai reikšmingas. Mikčiojančiam vaikui šaipymasis yra labai skausmingas, todėl reikėtų stengtis, kad tokie dalykai nesikartotų. Jei vaikas yra susikrimtęs dėl to, kad kas nors iš jo pasišaipė, pasikalbėkite su juo. Pasakykite jam, kad dauguma vaikų dažnai šaiposi iš pačių įvairiausių dalykų. Patarkite vaikui rimtai į tai nežiūrėti. Jei kuris iš mikčiojančio vaiko draugų kabinėjasi prie jo, pabandykite pasikalbėti su juo asmeniškai ir paaiškinkite, kad mikčiojimas ir taip vargina žmogų, todėl erzinimas gali tik dar labiau pakenkti. Gal jums pavyks prikalbinti kitus vaikus, kad jie taip pat padėtų mikčiojančiam draugui. Daugelis labai vertina mokytojo pritarimą. Tačiau atminkite, kad bausmės už šaipymąsi nepadės.
- parodyti savo mokiniui, kad jo kalba nėra beviltiška, ir kad dėl mikčiojimo jis jokių būdu nėra beviltiškas pats. Žinoti ir tinkamu momentu pateikti klasei informaciją, kad mikčiojo gana daug pasaulinio garso žmonių. Tai padės sustiprinti mikčiojančio vaiko pozicijas.
- palaikyti kontaktą su mikčiojančio vaiko tėvais, parekomenduoti jiems literatūrą, aptarti bendrus veiksmus, siekiant padėti mikčiojančiam vaikui, o jei reikia - raginti siekti šeimoje ramybės, santarvės, skirti daugiau dėmesio vaikams (manoma, kad pastarajame dešimtmetyje Vokietijoje padaugėjo mikčiojančių vaikų, nes tėvai namams ir vaikams skiria vis mažiau ir mažiau dėmesio), pasirinkti ramesnį gyvenimo stilių.
- žinoti, kad, kaip yra labai daug mikčiojimo atsiradimo priežasčių, taip daug yra ir poveikio jam būdų bei metodikų, svarbu surasti, kuri konkrečiam žmogui tinkamiausia. Skatinkite mokinį jų ieškoti, bandyti, tartis, konsultuotis ir jokių būdu nenuleisti rankų. Neatmeskite jokios, net pačios egzotiškiausios, mikčiojimo pašalinimo galimybės.

- Mikčiojantys vaikai dažnai būna uždari ir neaktyvūs. Neleiskite jam dėl bendravimo sunkumų užsisklęsti su savo problema, padėkite mokiniui atrasti savyje gabumų kažkuriai sričiai, parekomenduokite lankyti muzikos mokyklą, meno, technikos būrelius, sportuoti, žaisti šachmatais, pagaliau auginti žuvytes ir pan., t.y. gyventi aktyvų ir įdomų gyvenimą. Tai ne tik padės jam tvirčiau jaustis, bet ir susirasti draugų, o vėliau – ir siekti savo mėgstamos profesijos aukštumų.

Taip Jūs kalbos sutrikimų turinčiam vaikui suteiksite daugiau pasitikėjimo savimi, laisvumo šnekant ir bendraujant su aplinkiniais. Pabandykite surasti ir kitų būdų psichologiškai palaikyti mikčiojantį vaiką. Per pertrauką ar pakeliui namo neformaliai pasidomėkite jo reikalais – tai padės jam atsikratyti vyresniojo baimės.

Patikėkite – mikčiojantysis visa tai įvertins ir su dėkingumu Jus prisimins, net po kelių dešimtmečių tapęs galbūt valstybės vadovu, kaip du garsieji II-ojo pasaulinio karo metų mikčiojantys anglai – karalius Georgas VI ir jo premjeras Vinstonas Čerčilis...

Dar rekomenduojame paskaityti:

Jūsų vaikas mikčioja... Knyga tėvams. – Lietuvos sporto informacijos centras, Vilnius, 1999. – 96 p.

Carl W. Dell, Jr. Mokinių mikčiojimo šalinimas. Vadovas logopedams. – Šiaulių universiteto leidykla, Šiauliai, 2000. – 92 p.,

o taip pat bukletus lietuvių kalba: Mikčiojantis vaikas mokykloje, Mikčiojantis vaikas (informacija tėvams), Jei manote, kad jūsų vaikas mikčioja, Mikčiojimas ir profesija, Nacionalinė mikčiojimo supratimo savaitė JAV, Naudojimas telefonu ir t.t.

Dėl šios literatūros prašome kreiptis į Vidūną Ramšą.

Bukletą paruošė vaikų logopedė-psichologė Vilma Makauskienė ir dr. Vidūnas Ramša. Panaudota vokiečių ir austrų mikčiojančiųjų organizacijų bukletai "Wenn Ihr/e Schüler/in stottert...", amerikiečių, rusų bei lietuvių mikčiojimo specialistų publikacijos. Maketavo dr. V. Ramša, 2000.10.

Klubas dėkingas organizacijoms **Bundesvereinigung Stotterer-Selbsthilfe e.V.** bei **Österreichische Selbsthilfe Stöttern** už leidimą versti jų bukletus.

Šis bukletas pasirodė, paremiant "PRÄZISA Industrieelektronik GmbH" Atstovybei Lietuvoje.

Jei šis bukletas Jums padėjo, galite Jums priimtiniu būdu paremti klubą jo veikloje.

© V. Ramša, 2000